

Tadqiqot UZ

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

**30 NOYABR
№34**

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 34-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
15-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
34-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-15**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
34-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-15**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 34-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 ноябрь 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 10 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6. Журналистика

Тошбоева Барноҳон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Раҳмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУСИҚА ВА ҲАЁТ

1. Feruza Toshpo'latova
МАҚОМ - SAN'ATNING QADIMIY ILDIZI 7

МУСИҚА ВА ҲАЁТ

МАҚОМ - SAN'ATNING QADIMIY ILDIZI

Feruza Toshpo'latova

Navoiy viloyati, Karmana tumani

31-umumiy o'rta ta'lim maktabi

musiqa madaniyati o'qituvchisi

Tel: +99891-332-23-56

Annotatsiya: Maqolada umumiy o'rta ta'lim maktabining musiqa darslarida an'anaviy xonandalik -maqom haqida yushunchalarni sharllantirishning dolzarb masalalari qamrab olingan. Shuningdek, muallif darsliklarda mumtoz ashulani o'rganish bo'yicha yuzaga kelayotgan muammolar, musiqa o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligidagi kamchiliklarni, maqomlarni kuylash malakasining talab darajasida emasligi va bularni bartaraf qilishning yo'l-yo'riqlari haqida fikr yuritgan.

Kalit so'zlar: mumtoz, an'anaviy xonandalik, Qo'shiqchilik, maqom, meros, diapazon, chormaqom, Kichik oktava, improvizatsion ijrochilik.

В данной статье рассматриваются проблемы

Формирования понятия традиционное пениямакома(музыкальная мелодичность, форма и жанр) у учащихся общеобразовательной школы, отмечены имеющиеся недостатки: неполное описание способов классического пения, и недостаточная профессиональная подготовка учителей, отсутствие навыков традиционного пения-макома, определены задача по устранению этих недостатков.

Ключевые слова: маком, наследие, диапазон, классическое пение, профессиональная подготовка.

The involves involves the issue of teaching classic music "makom" to the 7th grade pupils of general secondary education. The author shares his ideas about the problems evolving from teaching classical singing in textbooks, professional shortcomings of music teachers, their not enough singing ability and how to overcome above mentioned problems.

Key words: diapason, small octave, improvisation, classic music, professional shortcomings.

Maqomlarga xos xususiyat aqliy teranlik, mantiqiy fikrlash asosida ma'naviy fazilatlarining barcha qirralari, maqomlarning qamrov doirasi chegaralanmagan. Mazkur ijro namunalari o'quvchilarning, yosh xususiyatlari, dunyoqarashi, ahloqiy -estetik taraqqiyot darajasiga ro'ra darsliklarga kiritish ta'lim jarayonida o'qituvchilarning ma'naviyatini yuksaltirdi. Hozirda ta'lim-tarbiya berishdan asosiy maqsad yosh avlodni milliy musiqiy merosimizga hurmat ruhida voyaga yetishini ta'minlashdan iboratdir.

Mutaxasislarning ta'kidlashicha, mumtoz maqom yo'llarining nafis va dilkash, chuqur falsafiy ma'noga ega ta'sirchan cholg'u ila aytim navolari xalimizni qadimdan bahramand etib kelayotgani bir qator omillar, xususan, ustoz hofizu sozandalarning yuksak ijrochilik mahorati bilan chambarchas bog'liq. Xalq musiqa san'atining jonli jarayonini aks ettiruvchi mezon bu ijrochilik amaliyotidir. Ijrochilik amaliyotga ta'siri ham ulkan bo'ladi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining VI sinflari uchun S.Begmatov, D.Karimova. Q.Mamirovlarning "Musiq" darsligi, Q.Ibrohimov. J.Sadirov tomonidan yaratilgan VII sinf uchun "Musiq" darsliklarida mumtoz musiqa haqida tushuncha, kuylar, ashulalar, Shashmaqom, maqom turlari haqida bayon etilgan har bir mavzu bolajonlarning yosh xususiyatlaridan kelib chiqib tinglash va kuylash uchun ijro namunalari keltirilgan. Darslik mavzularini o'rganish

jarayonida kuylash amaliyoti bo'yicha ko'pgina mulohazalar yuzaga keldi, muammolar aniqlandi. VI sinf musiqa darsligida har bir chorakda muayyan mavzuni yoritishga qaratilgan. O'quvchilar choraklar davomida Shashmaqom, Chormaqom, Xorazm maqomlari ijrochilik maktablari haqida nazariy ma'lumotlarga ega bo'ladilar. Biroq, maqom ashulalarini kuylash bo'yicha ko'nikma va malakalarini egallash uchun ijro namunalari katta diapozonli, yuksak ijrochilik mahoratini talab qiladigan asarlardan iborat. Shuning uchun mualliflar asarlardan iborat. Shuning uchun mualliflar asarlarini berishdan mulohazaga borganlar. Ashulalarni o'qituvchilarning yosh xususiyatlari, dunyoqarashi, axloqiy-estetik taraqqiyot darajasiga tanlashda voha ashulachilik ijro namunalari - mumtoz ashula darajasidagi asarlari ko'plab uchraydi. Masalan, xalq qo'shiqlari "Sharob", "Tanovor", "Miskinlar", "Farg'onacha", O'tmish bastakorlar ijodi "Solim", "Dilxiroj", "Sallamno" kabi o'nlab ashulalar, mumtoz ashulalardan "Chorgoh4", "Qashqarcha", "Rok", "Sarozbori", "Dugoh 2-3", "Tanovar", "Miskinlar", "Farg'onacha" o'tmish bastakorlar ijodi "Solim", "Dilxiroj", "Sallamno" kabi o'nlab ashulalar, mumtoz ashulalardan "Chorgoh 4", "Qashqarcha", "Rok", "Sarohbori", "Dugoh 2-3" taronalari shular jumlasidan. Yosh avlodni milliy musiqiy merosimizni idrok eta oladigan barkamol shaxs qilib voyaga yetkazishda mazkur ashulalarning to'liq variantini darsliklarga kiritish lozim. Mavzu bo'yicha bilimlardan so'ng musiqa savodi va ijro asarlari mantiqan mavzuga mos bo'lishi lozim. Masalan, darslikda mumtoz musiqa haqida berilib, musiqa savodi qismida mavzuga mos bo'lmagan mashqlarga dirijorlik qilish jarayonida o'tilgan. Balalarning psixo-fiziologik holatlaridan kelib chiqib bir soatlik dars jarayonida bolaning xotirasini uch xil faoliyatga chalg'itmay, musiqa savodini ham, ashulani ham mavzuga mos ravishda tanlash kerak. Musiqa savodi qismida mumtoz musiqaga oid kalit so'zlari yoki atamalar maqom, bogo'y, maqam nomlari va boshqalar berilsa, maqsadga muvofiq bo'lardi. Ashula qismida mumtoz kuylar "Farg'onacha janon", "Ey sarviravon", "Sarahbori dugoh taronalari", "Qalandar", "Soqiynoma" va "Uforlar" tarannumini kiritish dars samaradorligini oshiradi. Musiqa fani o'qituvchilarning barchasini ijrochilik mahoratini yuksak, deya olmaymiz. Hamma o'qituvchi ham iqtidorli xonanda emas, yoki aksincha sozanda emas. Shunday ekan, musiqa o'qituvchisi o'z imkon darajasida faoliyat ko'rsatadi. Mutaxassislar fikricha, maqom ijrochiligida necha- necha avlodlarga mansub xonanda-yu sozandalarning ijroviy mohirligi va tajribalari bu sohani yuksaklashiga olib kelgan. Bunda ustoz sozandalarning ijroviy mohirligi va tajribalari bu sohani yuksalishiga olib kelgan. Bunda ustoz darajasiga yetgan ustoz va ijrochi o'zining bisotidan shogirdlariga "yuqtirish" bilan mumtoz musiqa namunalari abadiylashtirishga o'z hissasini qo'shishga intiladi. Shogirdlar ham ushbu qoidaga amal holda ustozlardan olgan ilmiy-ijodiy malakalarini yanada sayqallashtirib, o'z navbatida kelgusi avlod vakillariga yetakazishga harakat qilish lozim. Kaykovskiyning "Qobusnoma" asarining "Hofiz va sozandalik zikrida" nomli bobida bayon etilishicha musiqa ilmining ustozlar ushbu muallif yashagan davrda xalqning har bir tabaqasi tabiatga mos ravishda kuylar tuzishgan. Bunday tabaqalardan biri esa yosh bolalar va nozik tab kishilar, yani ayollar bo'lishgan. Bu qavm uchun, deyiladi asarda- taronani ishlab chiqdilar. Chunki hamma vaznlarning orasida taronalardan yoqimli vazn yo'qdir. XIX asrning oxiri XX asrning birinchi yarmida maqom ijro an'analari buyuk davomchilaridan benazir hofiz va sozanda Abdulaziz Rasulov shogirdlarining ijodiy mahoratini oshirish maqsadida maqomlarni bilib olgan yosh ashulachilarga bitta ashulani turli variantda ko'rsatib, ularni mustaqil impovizatsiya qilishga o'rgatar edi. Ustoz shogirdlardan shu tariqa ijro han ijodiy barkamollikka erishishni talab qilar edi."Ustoz -shogird" maktabi asosida maqomlarni o'rganish uzoq o'tmishda shakllangan va hozirgacha davom ettirilmoqda. Ijrochilik sabog'i azal-azaldan an'anaga ko'ra ustoz-shogird ko'rinishida amalga oshirilgan. Har bir shogird o'z ustozini nazoratida va o'rganish uzoq o'tmishga shakllangan va hozirgacha davom ettirilmoqda. Ijrochilik sabog'i an'anaga ko'ra ustoz -shogird ko'rinishida amalga oshirilgan har bir shogird o'z ustozini nazoratida va tarbiyasida bo'lgan. Musiqa san'ati va badiiy so'zni to'g'ri ta'laffuz qilish she'r va g'azallarning ma'nosini anglash, musiqiy merosni o'rganish doimo ustozlarning nazoratida bo'lgan. Shogirdning xalq oldidagi mustaqil xonish qilishi ustozning bevosita ijozati bilan amalga oshirilgan. Xonanda va ijro amaliyotiga ega bo'lmagan musiqa o'qituvchilarini maxsus kurslarda qayta tayyorlash, mahoratini shakllantirish kerak. Aks holda ko'zlangan natijaga erishish mushkul. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 6-7 sinf darsliklaridagi mavjud kamchilikni to'ldirish uchun 250 dan ortiq "Shashmaqom" va 50 dan ortiq "Chomaqom" ashulalari tinglanib o'quvchilar kuylay oladigan taronalar tanlab olinib, yangi "Mumtoz ashula" nomi musiqiy to'plam yaratishga kirishadi. Bu to'plamda har bir ijro

namunasi to'liq holda berilib, kuylash tartibi va qoidalari ko'rsatib o'tildi. Musiqa fanidan maqom haqidagi tushunchalarni shakillantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar va aniqlangan muammolar bartaraf etish borasida keng ko'lamli izlanishlar olib borilishini davr talab etmoqda. O'qituvchilar qayta tayorlash instituti va Respublika ta'lim markazi bilan hamkorlikda "Mahorat" maktabi seminarlari muntazam o'tkazib, unda maktab darsliklarida uchrayotgan ayrim masalalar qayta ko'rib chiqilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy hayotida mavjud barcha sohalar qatori musiqa san'ati ham ajdodlarning bebaho merosidan bahramand bo'lmay turub taraqqiyotga erishish mumkin emas. Shu bois an'analarga sodiq qolish va ularga har lahzada tayanish kelajak samarasi, farzandlar istiqboli va barkamol avlod tarbiyasi garovidir.

Adabiyot:

1. Qodirov.D.Q.An'anaviy qo'shiqchilik. Iqtisod moliya nashriyoti..2008
2. Begmatov.S.Karimova.D. Mamirov.Q. Musiqa. 6-sinf uchun darslik. G'G'ulom nomidagi nashriyot matbaa ijodiy uyi-T2008

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 34-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(15-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.11.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000